

DR. TURZÓ TÍMEA

FŐTANÁCSADÓ

ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG HIVATALA

A fizetett szabadsághoz való jog az Alkotmánybíróság határozataiban

1. Bevezetés

Az Alaptörvény XVII. cikke, éppúgy mint az Alkotmány 70/B. § (4) bekezdése – több, a 20. század második felében született jogállami alkotmányhoz (pl. az 1946-os olasz, vagy az 1978-as spanyol alkotmányhoz) hasonlóan – alkotmányos jogként biztosítja a fizetett szabadságot.

Ebben a cikkben a fizetett szabadsághoz való jognak az Alkotmánybíróság gyakorlatában eddig kialakult tartalmát kívánom bemutatni; illetve azt, hogy ez a jog az Alkotmánybíróság határozatai folytán hogyan vált alkotmányos deklarációból a munkavállalók alapvető jogává, a munkához való jog lényeges összetevőjévé, s egyben a pihenéshez való jog egyik aspektusának a munka világára vonatkoztatott konkretizálásává.

2. A munkához való jog és a fizetett szabadsághoz való jog kapcsolata

A hazai szocialista jogirodalom¹ a munkához való jogot úgy értelmezte, hogy minden munkaképes állampolgárnak biztosítani kell a társadalom munkájában való megfelelő részvételt és a nemzeti jövedelemből való megfelelő részesedést, az állam kötelezettsége a rendelkezésre álló munkaerő teljes foglalkoztatása.² Az alkotmányos jogállamban a munkához való jog ettől lényegesen eltérő tartalmú.

Magyarország 1989. évi Alkotmányának³ 70/B. § (1) bekezdése a munkához való jogot alapvető jogként jeleníti meg, amellyel szoros összefüggésben említi az egyenlő munkáért egyenlő bér elvét, a 70/B. § (3) bekezdését, valamint a jelen cikkben vizsgálandó 70/B. § (4) bekezdése szerinti pihenéshez, szabadidőhöz, és a fizetett szabadsághoz való jogot.

Takács Albert álláspontja⁴ szerint a munkához való jog feltételekhez kötött alkotmányos jog, mivel az feltételezi az

állam célzott beavatkozását. Mind a munkához való jog, mind a szociális jogok, ún. részesedési jogok, így azok célja a szolgáltatási, részesedési feltételek megteremtése, amivel mások (akik tulajdonnal bírnak) már rendelkeznek. Álláspontja szerint a munkához való jog ugyanakkor helyettesíthető jog, hiszen az anyagi létfeltételekben való részesedés más formái, így például a juttatások, szolgáltatások helyettesíthetők.

Az Alkotmánybíróság előtt viszonylag későn (1994) szerepelt olyan ügy, amely alkalmas volt a munkához való jog tartalmának kidolgozására. A 21/1994. (IV. 16.) AB határozatában⁵ (a fővárosi taxirendelet ügyében) az Alkotmánybíróság a munkához való jogot kibontva megkülönböztette szociális és alanyi jogi oldalát. A határozat kifejtette, hogy a munkához való jogtól mint alanyi jogtól (ami a klasszikus alapjogok szerint viselkedik kikényszeríthetősége folytán) meg kell különböztetni a munkához való jogot mint szociális jogot, s annak intézményi oldalát: az állam kötelezettségét⁶ a megfelelő foglalkoztatás-politikára, munkahelyteremtésre.⁷ [Ugyanakkor az Alkotmánybíróság már ebben a határozatában elkülönítette a szociális jog két oldalát: a foglalkozás gyakorlását (a munka megtartását⁸) és annak szabad megválasztását; megállapítva, hogy a munkához való jogot (valamint a foglalkozáshoz, vállalkozáshoz való jogot) az veszélyezteti a legsúlyosabban, ha az ember az illető tevékenységtől el van zárva.⁹] A munkához való jog az Alkotmánybíróság előtt szinte önállóan fejlődött, ezt mutatja, hogy az idézett határozat sem a tipikus munkaviszonyról, hanem a vállalkozás szabadságáról szól.¹⁰ Takács Albert épp azt rója fel az Alkotmánybíróságnak, hogy elhanyagolta a két jog közötti alapvető különbségeket.¹¹ Míg a vállalkozáshoz való jog szabadságjog, addig a munkához való jog nem szabadságjog,

⁵ ABH 1994, 120–121.

⁶ SÁRI JÁNOS: *Alapjogok. Alkotmánytan II.* Budapest, Osiris Kiadó 2003. 220. 318.

⁷ HOLLÓ ANDRÁS–BALOGH ZSOLT: *Az értelmezett alkotmány.* Budapest, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, 2005. 918.

⁸ SÁRI JÁNOS: *A munkához való jog.* In: BALOGH ZSOLT–HOLLÓ ANDRÁS–KUKORELLI ISTVÁN–SÁRI JÁNOS: *Az Alkotmány magyarázata.* Budapest, KJK KERSZÖV Kiadó, 2003. 656.

⁹ 21/1994. (IV. 16.) AB határozat, ABH 1994. 120–121.

¹⁰ SÓLYOM LÁSZLÓ: *Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon.* Budapest, Osiris Kiadó, 2001. 678–679. a továbbiakban: SÓLYOM

¹¹ TAKÁCS ALBERT 2003, 851.

¹ BEÉR JÁNOS–KOVÁCS ISTVÁN: *A Magyar Népköztársaság Alkotmánya,* 1959. Budapest, KJK.

² TAKÁCS ALBERT: *A szociális jogok.* In: HALMAI GÁBOR–TÓTH GÁBOR ATTILA (szerk.): *Emberi jogok.* Budapest, Osiris Kiadó 2003, 843. (a továbbiakban: TAKÁCS ALBERT)

³ Az 1989. évi XXXI. törvénnyel módosított 1949. évi XX. törvény.

⁴ TAKÁCS ALBERT: 2003, 847.

a munkához való jog korlátozása nem szabadságjog korlátozás. Takács arra a megállapításra jut, hogy a munkához való jog alkotmánybeli megjelenése nem eredményezett új, önálló emberi jogot, nem vált valódi alapjoggá, megmaradt alkotmányos deklarációnak.¹² Alanyi aspektusai ugyanis más alanyi jogokból is levezethetők (a vállalkozás szabadságához való jogból, valamint a személyiség szabad kibontakoztatásához való jogból), míg szociális jogi aspektusa csupán az állam egyes gazdasági és szociális területeken való cselekvési kötelességét jelenti¹³.

Az Alkotmánybíróságnak ugyanakkor jelentős szerepe volt abban, hogy az 1989-es Alkotmány 70/B. §-ában rögzített munkához való jog, továbbá ennek részjogosítványai: az egyenlő munkáért egyenlő bér elve [70/B. § (2) bekezdése], a munka mennyiségének és minőségének megfelelő jövedelemhez való jog [70/B. § (3) bekezdése], valamint a pihenéshez, a szabadidőhöz és a fizetett szabadsághoz való jog [70/B. § (4) bekezdése] határozatai révén – pusztán alkotmányos deklaráció helyett – valódi alkotmányos tartalommal rendelkezzenek.

2. A fizetett szabadsághoz való jog tartalma – a kezdetek

Az Alkotmánybíróság működésének kezdeti szakaszán sem a munkához való joggal, sem a pihenéshez, illetve ezzel összefüggésben a fizetett szabadsághoz való joggal kapcsolatos alkotmányjogi problémák nemigen kerültek a testület elé. Mint azt Sólyom László megjegyezte, „[e]lőször [...] [az Alkotmánybíróság] piacgazdaságra, tulajdonra, vállalkozásra, államcélokra és alanyi jogokra vonatkozó nézeteinek kellett megszilárdulni”¹⁴.

Így az Alkotmánybíróság későbbi határozataiban a fizetett szabadsághoz való jogról rendszeresen idézett első határozat is csak érintette az általam vizsgált alkotmányos elvet. Az 1403/B/1991. számú határozatban (ABH 1992, 493.) az alkotmányossági vizsgálat arra irányult, hogy hátrányosan különbözteti meg a szövetkezeti tagságot az 1991. évi költségvetési törvény azzal, hogy míg az állami költségvetés az Üdülési és Szanatóriumi Főigazgatósága kiadása fedezetére több milliárd forintot juttatott, addig a Mezőgazdasági Szövetkezők és Termelők Országos Szövetsége üdültetéseire nem biztosított támogatást. Az indítványozók a hátrányos megkülönböztetés tilalmának sérelme mellett az Alkotmány 70/B. § (4) bekezdésében foglalt pihenéshez való jog sérelmét¹⁵ is állították. A határozat szerint az Alkotmány alapvető jogként fogalmazza meg a pihenéshez, a szabadidőhöz és a fizetett szabadsághoz való jogokat¹⁶. Ugyanakkor megállapította, hogy mindez nem jelenti azt, hogy a fizetett szabadsághoz való jog maga után vonna olyan kötelezettséget, „*hogy e jogok érvényesüléséhez szükséges feltételeket teljes mértékben*

az állami költségvetésből kell előteremteni”¹⁷. Hangsúlyozta továbbá, hogy sem az Alkotmány 70/B. § (4) bekezdéséből, sem a 70/B. § (1) bekezdéséből nem vezethető le anyagi jog arra, hogy minden magyar állampolgár évenként jogosult az állami költségvetésből üdülési költségterítésre, sem arra, hogy valamennyi, üdülőt fenntartó szerv jogosult lenne költségvetési támogatásra.

3. A fizetett szabadsághoz való jog tartalma

A taxis határozat¹⁸ volt az első, amelyben (mint az fentebb már említésre került) a munkához való jog tartalma először került kibontásra. Ez előfeltétele volt annak, hogy a munkához való jog részjogosítványai alkotmányos tartalmat kaphassanak.

A 849/B/1992. számú ügyben (ABH 1996, 391.) a köztisztviselők jogállásáról szóló 1992. évi XXIII. törvény (a továbbiakban: Ktv.) szabadságra, pót szabadságra vonatkozó rendelkezéseire nézve az egyik indítványozó sérültni vélte a fizetett szabadsághoz való jogot is, a közalkalmazottak és a köztisztviselők szabadságának, valamint pót szabadságának eltérő szabályozására tekintettel. A határozat indokolása szerint a fizetett szabadság biztosításának kötelezettsége ugyan minden munkavégzésre irányuló jogviszony közös kötelező eleme, azonban a közalkalmazotti és a köztisztviselői jogviszonyok sajátos (eltérő) jellege indokoltá teheti a szabadság, pót szabadság eltérő szabályozását.

3.1. A pihenéshez való jog és a fizetett szabadsághoz való jog kapcsolata

Az Alkotmánybíróság előtt a pihenéshez való jog szintén viszonylag későn jelent meg. Említésre méltó ügy az 1005/B/1996. AB határozat¹⁹ [a hajózási szabályzat egyik rendelkezésének az Alkotmány 70/B. § (4) bekezdésébe ütközést állította, mivel a szabályozás figyelmen kívül hagyta a helyi érdekeket és életviszonyokat]. Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a pihenéshez való jog (az üdüléshez való joggal együtt) alapvető jog, de nem az az üdülés, pihenés, szórakozás módjainak, feltételeinek²⁰ biztosítása. Ezt követően a 1030/B/2004. AB határozatában²¹ (a Ktv. azon rendelkezésének alkotmányossági vizsgálatával összefüggésben, mely szerint a vezetői kinevezéssel, megbízással rendelkező köztisztviselő nem jogosult a rendkívüli munkavégzésért járó szabadidőre, illetve szabadidő átalányra) a pihenéshez való joggal összefüggésben megismételte, hogy az Alkotmány rendelkezéseiből nem vezethetők le a pihenéshez való jog konkrét módjai, illetve feltételei.

A pihenéshez való jog és a fizetett szabadsághoz való jog tehát két, egymástól elhatárolható (bár egymástól nem függet-

¹² HALMAI-TÓTH 2003, 853.

¹³ HALMAI-TÓTH 2003, 853.

¹⁴ SÓLYOM 2001, 679.

¹⁵ Továbbá a testi és lelki egészség védelméről szóló 70/D. § (1) bekezdésének rendelkezéseit.

¹⁶ ABH 1992, 493, 494.

¹⁷ ABH 1992, 494.

¹⁸ 21/1994. (IV. 16.) AB határozat, ABH 1994, 117.

¹⁹ ABH 1998, 939.

²⁰ ABH 1998, 940.

²¹ ABH 2005, 1307.

len) alkotmányos jogosultság: a pihenéshez való jog minden állampolgárt megillető jog, míg a fizetett szabadsághoz való jog a munka világára vonatkoztatva, a munkavállalókat illeti meg.

3.2. A fizetett szabadsághoz való jog részletesen – a 74/2006. (XII. 15.) AB határozat

A fizetett szabadsághoz való jog tartalmi kibontására az adott alapot, hogy a Munka Törvénykönyve módosításáról szóló 1998. évi LXXIX. törvény (a továbbiakban: Mtm.) a szabadság kiadásának a Munka Törvénykönyvről szóló 1992. évi XXII. törvény (a továbbiakban: Mt.) 134. §-a szerinti szabályait olyan tartalommal módosította, amely lehetővé tette, hogy kivételesen fontos gazdasági érdek esetén a szabadság esedékességének évét követő kiadását a korábbi, a tárgyévét követő év január 31-i határidő helyett június 30-ig, kollektív szerződés rendelkezése esetén pedig egészen december 31-ig lehetővé tette, ráadásul nem tiltotta meg a fenti rendelkezésektől való eltérés lehetőségét. Az indítványozó a fizetett szabadsághoz való joggal összefüggésben az alkotmányjogi problémát²² abban látta, hogy a módosítással a munkavállalókat az Mt. által évenként megillető jogként meghatározott rendes szabadság kiadása jelentősen, akár fél, vagy egy évvel „kitolódhatott”. (Így előfordulhatott, hogy csaknem két év is eltelhetett a két rendes szabadság kiadása között). Nézete szerint az Mt. módosított rendelkezései már nem biztosították a munkavállaló rendszeres pihenéshez való alkotmányos joga érvényesülését.

A határozat utalt a 849/B/1992. AB határozatában foglaltakra, amely a fizetett szabadsághoz való jogot az Alkotmány alapvető jogainak egyikeként nevesítette²³; továbbá a 1030/B/2004. AB határozatában (ABH 2005, 493, 494.) foglaltakra, amely a pihenéshez való jogot a munkához való jog lényeges összetevőjeként értelmezte. Kiemelte továbbá a 849/B/1992. AB határozatának azon megállapítását²⁴, amely minden munkavégzésre irányuló jogviszony közös elemeként határozta meg a rendszeres fizetett szabadság biztosításának kötelezettségét.

A határozat tisztázta a pihenéshez való jog és a fizetett szabadsághoz való jog viszonyát. A határozat – kibontva e jog alkotmányos tartalmát – kifejtette, hogy az „*tipikusan a megélhetést, létfenntartást szolgáló jövedelem megszerzése érdekében, létesített, ún. önállóan munka végzésére irányuló, jellemzően tartós jogviszonyokban állók számára meghatározott időszakonként viszonylag hosszabb időtartamú szabadságot jelent a munkatevékenység ellátására irányuló kötelezettségek teljesítése alól anélkül, hogy az a jogviszonyok fennállását érintené*”²⁵.

Megállapította, hogy a pihenéshez való joghoz képest a fizetett szabadsághoz való jog speciális szabály, a rendszeres fizetett szabadsághoz való jog a munka világában szolgálja a pihenéshez való jog megvalósulását. Megjelölte a rendszeres fizetett szabadság célját, mely a rendszeres munkavégzés során elhasznált erőforrások, a fizikai és szellemi energia pótlá-

sának, a munkavállalók regenerálódásának biztosítása. Egyben megállapította, hogy a pihenéshez való jog garanciáinak meghatározása során a jogalkotó szabadsága nagyobb, míg a rendszeres fizetett szabadsághoz való jog a munka világában többféle módon is érvényre juttatható: a munkavégzési kötelezettség időbeli korlátait (pl. a munkaidőt, pihenőidőt, valamint a különböző munkaidő-kedvezményeket) meghatározó szabályok megalkotásával.

A határozat részletesen elemezte a fizetett szabadsághoz való jog egyes tartalmi elemeit. Megvizsgálta a „rendszeresség” alkotmányi előírását, amely azt a követelményt támasztja a törvényhozó felé, hogy meghatározott időszakonként visszatérően jogosítsa az Alkotmány 70/B. § (1) bekezdésében foglalt munkához való jogot – a tágabb értelemben vett – munkaviszony keretében gyakorló jogalanyokat. Követelmény továbbá a pihenés érdekében biztosított szabadidő díjazottsága, azaz a fenti jogalanyi kör a jogviszonyban töltött idő alatt munkavégzési kötelezettség hiányában is jogosult legyen pénzben meghatározott javadalmazásra. Kimondta, hogy a fizetett szabadsághoz való jog nem jelent jogalkotói kötelezettséget arra, hogy akár a jogosultságot, akár a kiadást, azaz az igénybevétel lehetőségét feltétlenül a naptári évben kellene a jogalkotónak szabályoznia. A határozat a fizetett szabadság kiadására vonatkozó további, az Alkotmányból következőkhöz képest konkrétabb követelményként hivatkozott a fizetett éves szabadságról szóló, a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) 132. számú Egyezményére (a továbbiakban: Egyezmény), ezen belül annak 9. cikkére. Eszerint az Egyezményben meghatározott mértékű megszakítás nélküli fizetett éves szabadságnak a szabadságra való jogosultság keletkezésének évét követő egy éven belüli kivételére, illetve kiadására vonatkozó kötelezettséget ír elő azzal, hogy a fennmaradó részt a jogosultság keletkezését követő év vége után legfeljebb 18 hónapon belül kell kivenni, illetve kiadni; az ezen felüli rész kiadása az érintett munkavállaló hozzájárulásával halasztható el. Megemlítette még a szabadságra vonatkozó európai munkajogi szabályozást, mint a Magyar Köztársaság nemzetközi jogból folyó kötelezettségét²⁶.

Az indoklás szerint a törvényhozó úgy szabályozta a munkavállalókat megillető rendes szabadságot, hogy meghatározta a szabadsághoz való jog gyakorlásának (igénybevételének) időbeli korlátait. A rendszeres fizetett szabadsághoz való jog alkotmányos alapjog voltára tekintettel, a korlátozás alkotmányosságát az Alkotmány 8. § (2) bekezdése szerinti szükségességi-arányossági teszt alapján végezte el.²⁷ Megállapította, hogy a szabadság kiadásának az Mtm.-mel módosított 134. § (3) bekezdés a) pontja alkotmányellenes, mert

²⁶ BERKE GYULA PMJK 2008/I. 100.

²⁷ Az Alkotmánybíróság gyakorlata (Összefoglalóan lásd: 6/1998. (III. 11.) AB határozat, ABH 1998, 91, 98-99.) által kimunkált szükségességi-arányossági teszt szerint az alapvető jog korlátozása csak akkor marad meg az alkotmányos keretek között, ha a korlátozás elkerülhetetlen, azaz más alkotmányos alapjog, valamint alkotmányos érték védelme vagy érvényesülése, illetve az alkotmányból következő feladat megvalósítása más módon nem biztosítható, továbbá, ha az elérni kívánt cél fontossága és az ennek érdekében okozott alapjogsérelem súlya arányban áll egymással. Az alapjog sérelme akkor is megállapítható, ha az alkalmazott korlátozás a cél elérésére alkalmatlan, vagy a törvényhozó a korlátozás során nem az adott cél elérésére alkalmas legenyhébb eszközt választotta ki.

²² 74/2006. (XII. 15.) AB határozat, ABH 2006, 870.

²³ ABH 1992, 493, 494.

²⁴ ABH 1996, 391, 393.

²⁵ ABH 2006.

nem elégti ki az alapjog-korlátozást megvalósító szabállyal szembeni alkotmányos követelményeket. Vizsgálta egyrészt a szabályozás szükségességét, valamint összevetette, hogy mind a munkavállalói, mind a munkáltatói oldalon milyen érdekek játszhattak szerepet [utalt pl. a munkavállaló Mt. 134. § (3) bekezdés *b*) pontjára, míg munkáltatói oldalon a munkáltató működési körétől, tevékenységétől függő olyan veszélyhelyzetek kialakulására, amelyek megelőzése, elhárítása folyamatos munkavégzést igényel] a szabadság kiadási határidejének meghosszabbításában. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint sem a törvény, sem annak indokolása alapján nem megállapítható, milyen kivételesen fontos gazdasági érdeke fűződhet a munkavállalónak a pihenéshez való joga érvényesülését biztosító fizetett szabadsága tárgyát követő ilyen mértékű kitolásához. Számba véve ezen kivételesen fontos gazdasági érdekeket megállapította, hogy a támadott szabályozás aránytalanul széles körben tette lehetővé a szabadság kiadási határidejének meghosszabbítását.

Összegzésként az Alkotmánybíróság megerősítette, hogy az Alkotmány 70/B. § (4) bekezdésébe foglalt rendszeres fizetett szabadsághoz való alapjog; önmagában a „*kivételesen fontos gazdasági érdek*”, amelybe a jogalkotó a termelés volumenének változását is beleérti, illetve a korlátozásnak csupán a formáját (kollektív szerződés) meghatározó, de szempontjait nem tartalmazó rendelkezés nem alkalmas az alapjog-korlátozás elkerülhetetlenségének alátámasztására. Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az Mt. 134. § (3) bekezdés *a*) pontjának rendelkezése az Alkotmány 70/B. § (4) bekezdése sérelme miatt alkotmányellenes, ezért azt pro futuro megsemmisítette.

3.3. A munkaerő-kölcsönzés és a fizetett szabadság

A következő, a rendszeres fizetett szabadsághoz való jog sérelmét az Alkotmánybíróság az Mt. munkaerő-kölcsönzésre vonatkozó egyes rendelkezései tekintetében a 67/2009. (VI. 19.) AB határozata²⁸ vizsgálta.

A munkaerő-kölcsönzésre vonatkozó új szabályozással szemben előterjesztett indítványokban felvetett számos alkotmányossági problémák közül – a fizetett szabadsághoz való jogot csupán az az indítványi elem érintette, amely azt kifogásolta, hogy az Mt. 193/N. § (1) bekezdése a szabadság kiadása időpontjának a munkáltató általi közlését három napra rövidítette. [Eszert az említett rendelkezés megfosztotta a munkavállalókat attól a lehetőségtől, hogy a szabadságot a családon belül előrelátással szervezhessék, sértve ezzel az Alkotmány 70/B. § (4) bekezdését.]

A határozat a kifogásolt rendelkezésnek a rendszeres fizetett szabadsághoz való jog sérelmére vonatkozó, utólagos normakontrollra irányuló vizsgálata során a korábban, addig kialakult gyakorlatát követte, ezen alkotmányos jogra nézve nem tett újabb, a jog tartalmát továbbfejlesztő megállapításokat.

Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a kölcsönzés keretében foglalkoztatott munkavállalókra az Mt. szabadság mértékére, illetve számítására nézve nem fogalmaz meg kü-

lönös rendelkezéseket. Továbbá alkalmazandók a szabadság esedékessége évében való kiadására vonatkozó főszabály és az ettől eltérést engedő kivételszabályok is; a szabadság kiadása és a nyilvántartásra vonatkozó szabályozás részben tér el az általános szabályoktól, melyek közül az indítványozó (kizárólag) a szabadság kiadása előtti közlés rövid, három napos határidejét sérelmezte. A rendszeres fizetett szabadság jogát alapjognak tekintette, az alapjog korlátozásának alkotmányosságát az Alkotmány 8. § (2) bekezdése szerinti szükségességi-arányossági teszt alapján végezte el.

Megállapította, hogy a szabadság kiadása időpontjának meghatározása (amennyiben az a munkavállaló meghallgatása után történik), a munkáltató döntési hatalmát, illetve rendelkezési jogát jeleníti meg. A munkavállalói jog korlátozása önmagában nem minősíthető szükségtelennek, mert korlátlan munkavállalói gyakorlása a munkáltatók folyamatos működését lehetetlenítené el, és ezzel veszélyeztetné az Alkotmány 9. § (1) bekezdéséből származó piacgazdaság működőképességét.

Az Alkotmánybíróság a korlátozás szükségességét vizsgálva e speciális foglalkoztatási formánál nemcsak a rövid, hanem a hosszabb időtartamban fennálló jogviszonyok sajátosságaira is figyelemmel volt. Kifejtette: a rövid időtartamú jogviszonyok esetében a munkaviszony fennállásához időarányosan kötött, a munkavállalót megillető (csupán) néhány nap szabadság kivételét a munkaviszony megszűnése lehetlenné tenné, a kifogásolt szabály épp lehetőséget nyújt a szabadság természetbeni kivételére, és ennek megfelelően a munkavállalók pihenéshez való joga érvényesüléséhez. A rövid időtartamban fennálló jogviszonyok esetében a minimum három napos közlés a munkavállalók 70/B. § (4) bekezdése szerinti rendszeres fizetett szabadsághoz való alapjoga érvényesülését szolgálja, ezért az szükségesnek tekinthető. A hosszabb időtartamú kölcsönzésre létesített jogviszonyokra nézve a szükségesség nem áll fenn. Ugyanis ez esetben a kiadás időpontja közlésének három napra szorítása a rendszeres fizetett szabadsághoz való jog gyakorlását aránytalanul korlátozza, mert a szabadság által biztosított szabadidő eltöltésének tervezhetőségét ellehetetleníti. Megállapította, hogy a differenciálatlan szabályozás folytán a norma nem felelt meg az alapjog-korlátozással szemben támasztott, a legenyhébb eszköz alkalmazása követelményének, ezért a norma pro futuro megsemmisítését rendelte el.

Ezt követően az Alkotmánybíróság előtt több ügyben is felmerült a rendszeres fizetett szabadsághoz való jog sérelme [így pl. a 70/2009. (VI. 30.) AB határozatában²⁹ többek között a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról szóló 2001. évi XCV. törvény (a továbbiakban: Hjt.) 91. § (2)-(5) bekezdéseit, a Hjt. 93. § (4) bekezdését, 93. § (7) bekezdését, valamint a Hjt. 94. § (4) bekezdését; továbbá a 809/E/2008. AB határozatában³⁰ a munkavédelemről szóló 1993. évi XCIII. törvény 88. § (4) bekezdés *dm*) pontjával összefüggésben mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenességet vizsgált; de még a kormánytisztviselők jogállásáról szóló 2010. évi LVIII. törvény egyes rendelkezései – azaz a kormánytisztviselők in-

²⁸ ABH 2009, 617.

²⁹ ABH 2009, 668.

³⁰ ABH 2010, 1894.

dokolás nélküli felmentésének – alkotmányosságát vizsgáló 8/2011. (II. 18.) AB határozat³¹ egyik indítványi eleme is]. Az Alkotmánybíróság azonban ezekben az ügyekben a rendszeres fizetett szabadsághoz való jogra vonatkozó – a korábbiakban már részletesen ismertetett és kialakított – gyakorlatát követte, e jog tartalmának további bővítése nélkül.

3.4. A fizetett szabadsághoz való jog tartalmának bővítése – a 11/2011. (III. 9.) AB határozat

A fizetett szabadsághoz való jog tartalmi bővítésére a 11/2011. (III. 9.) AB határozatban³² került sor, a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény (a továbbiakban: Kjt.) 57. § (1) és (2) bekezdései, azaz a vezető állású közalkalmazottak pótszabadságára vonatkozó rendelkezései vizsgálata kapcsán, amelyek megszüntették a vezetői pótszabadságot biztosító rendelkezéseket. Az indítványozók a Kjt. 57/A. és 57/B. §-ait azért tartották az Alkotmány 70/B. § (4) bekezdésébe ütközőnek, mivel – nézetük szerint – a magasabb vezető és a vezető állású közalkalmazottak fizetett szabadsága elfogadható indok nélkül kisebb, mint az ugyanolyan szolgálati idővel ugyanolyan kvalifikált munkát végző beosztott munkatársaiké; továbbá a vezetők is több szabadságra lennének jogosultak, amennyiben a besorolásuk szerinti munkát végeznének.

Az Alkotmánybíróság pontosítva korábbi álláspontját kifejtette, hogy a fizetett szabadság alapjogi védelmét elismerő határozatában a fizetett szabadság mint alanyi jog volt a vizsgálat tárgya. Az adott ügyben az alapjogi mérce alkalmazását az indokolta, hogy abban a szabadság kiadását korlátozó szabályok alkotmányosságának megítélése kérdésében kellett döntenie, tehát az egyén jogainak közvetlen korlátozásáról volt szó. „A szabadság kiadása nem a szabadság mértékének kérdése, hanem annak, hogy alanyi jogként a törvény alapján járó fizetett szabadság milyen feltételekkel gyakorolható (illetve vesztethető el egy bizonyos idő után).”³³

A vezető állású közalkalmazottak pótszabadsága alkotmányossági vizsgálata ettől eltért, mivel az indítványozók csupán azt kifogásolták, hogy „az egyik vagy másik közalkalmazotti munkavállalói csoportnak a törvény alapján járó szabadsága több-e vagy kevesebb, mint egy másik, hasonlóknak vélt csoporté”³⁴.

Az Alkotmánybíróság a szükségesség-arányosság mércéjét nem alkalmazhatta, hiszen a kifogásolt szabályozás senki fizetett szabadsághoz való alapjogát nem korlátozta, ugyanis az kielégített egy lehetséges alkotmányosan garantált minimumot, és a szabadság mint alanyi jog gyakorlásának korlátozásáról sem volt szó, mivel konkrét mértékű fizetett szabadságra senkinek nincs alanyi joga. Így az alkotmányjogi vizsgálatot az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdése szerinti általános egyenlőségi mérce alapján végezte el.³⁵

³¹ ABH 2011, 49.

³² ABH 2011, 144.

³³ ABH 2011, 144.

³⁴ ABH 2011, 144.

³⁵ Az általános egyenlőségi mérce szerint az Alkotmánybíróság az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdését a jogegyenlőség általános elvét megfogalmazó

Az Alkotmánybíróság először arra kereste a választ, hogy a nem vezető közalkalmazottak a rendes szabadságukra nézve összehasonlíthatóak-e a vezető, illetve a magasabb vezető közalkalmazottak csoportjával. A határozat szerint a két csoport összehasonlítható, mert a vezető állású közalkalmazottak a napi törvényes munkaidejük alatt látták el a rendes besorolás szerinti munkakörükből adódó feladataikat, és emellett a vezetői megbízással járó feladataikat is. (Valóban fordulhatott elő olyan, az indítványokban is hivatkozott eset, amikor a magasabb vezető beosztású közalkalmazottak rendes szabadsága alacsonyabb is lehetett, mint a Kjt. besorolása alapján nekik nem vezető beosztásban járó évi szabadság.)

A vezető állású közalkalmazottak – a rendes besorolás szerinti munkát végzőkhöz képest – vezetői teendőiket munkaköri feladataik mellett, azzal egyidőben látták el; többlet munkavégzési kötelezettségük miatt munkaterhük az előző csoportnál nagyobb. Ezért megállapította, hogy nincs alkotmányos indoka annak, hogy a magasabb vezető, illetve vezető állású közalkalmazottak rendes szabadsága – a fokozottabb munkateher pótlásaként – miért nem tükrözi a nagyobb szabadságot. Megállapította, nincs ésszerű indoka, hogy az említett két közalkalmazotti csoport rendes szabadsága miért azonos, illetve meghatározott esetekben – a megnövekedett munkateher ellenére – miért alacsonyabb. A vizsgált szabályozás tehát nem keletkeztetett alapjogi sérelmet, ugyanis a fizetett szabadsághoz való jogból mint alapjogból nem következik, hogy a rendes szabadságot arányosítani kellene a munkateherrel, abból ugyanis nem vezethető le, hogy az egyik munkavállalónak több legyen, a másiknak pedig kevesebb. Az ugyanakkor a fizetett szabadsághoz való joggal összefüggésben mégis elmondható, hogy a rendes szabadság nem lehet önkényes. Ezért az Alkotmánybíróság az adott alkotmányossági problémát nem a fizetett szabadsághoz való jog, hanem az egyenlőségi szabály alapján végezte el és megállapította, hogy a kifogásolt rendelkezések sértik az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdését, ezért az abban foglaltakat pro futuro megsemmisítette.

4. Az Alaptörvény és a fizetett szabadsághoz való jog

Magyarország Alaptörvényének átmeneti rendelkezései 31. cikk (3) bekezdése 2012. január 1-jei hatállyal hatályon kívül helyezte az előző Alkotmányt, hatályba lépett az Országgyűlés által 2011. április 25-én kihirdetett Magyarország Alaptörvénye (a továbbiakban: Alaptörvény).

alkotmányi követelményként értelmezte [9/1990. (IV. 25.) AB határozat]. Az alkotmányi tilalom elsősorban az alkotmányos alapjogok tekintetében tett megkülönböztetésekre terjed ki. Abban az esetben, ha a megkülönböztetés nem az emberi vagy alapvető állampolgári jog tekintetében történt, az eltérő szabályozás alkotmányellenessége akkor állapítható meg, ha az az emberi méltósághoz való jogot sérti. [61/1992. (XI. 20.) AB határozat]. Ez utóbbi körben pedig akkor állapította meg az alkotmányellenességet, „ha a megkülönböztetésnek, illetve korlátozásnak nincs tárgyilagos mérlegelés szerinti ésszerű indoka, vagyis önkényes” [35/1994. (VI. 24.) AB határozat]. A megkülönböztetés alkotmányossága azonban csakis a mindenkori szabályozás tárgyi és alanyi összefüggéseiben vizsgálható, alkotmányellenes megkülönböztetés ugyanis csak összehasonlítható jogosultak és kötelezettek között vehető fel [4/1993. (II. 12.) AB határozat].

Az Alaptörvény a *”Szabadság és felelősség”* cím alatt helyezte el (az Alapjogi Charta mintájára) az ember alapvető jogainak katalógusát tartalmazó rendelkezéseket. Ennek *XVII. cikke* szól a munkavállalók és a munkaadók együttműködési kötelezettségéről; a munkavállalók és szervezeteik kollektív szerződés kötéséhez, valamint a sztrájkjog gyakorlásához való jogáról; a munkavállalók egészségét, biztonságát és méltóságát tiszteletben tartó munkafeltételekhez való jogairól; valamint a munkavállalók pihenéshez és rendszeres fizetett szabadsághoz való jogáról. A *XVII. cikk* (4) bekezdése szerint: *„Minden munkavállalónak joga van a napi és heti pihenőidőhöz, valamint az éves fizetett szabadsághoz.”*

Az Alkotmány rendelkezéseihez képest az Alaptörvény *XVII. cikk* (4) bekezdése annyiban tér el, hogy tartalmi elemeit részletezi. Az Alaptörvény a munkavállaló tartós pihenésének biztosítására szolgáló éves fizetett szabadság mellett a munkavégzéshez közvetlenül kapcsolódó napi és heti pihenőt is külön említi.

Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény hatályba lépését követően az első ügyek elbírálásakor megállapította, hogy az Alaptörvény hatályba lépése önmagában nem eredményezi automatikusan a korábban, az egyes alkotmányos jogokkal összefüggésben kialakított gyakorlatának teljes elvetését. Az újabb ügyekben felhasználhatja az Alaptörvény hatálybalépése előtt hozott határozataiban szereplő érveket, ha *„az Alaptörvény konkrét – az előző Alkotmányban foglaltakkal azonos vagy hasonló tartalmú – rendelkezései és értelmezési*

szabályai alapján ez lehetséges” {22/2012. (V. 11.) AB határozat, Indokolás [40]}. Mindezek alapján – álláspontom szerint – az újabb ügyekben a rendszeres fizetett szabadsághoz való jog *XVII. cikk* (4) bekezdésében foglaltak tartalmi kibontásánál – figyelemmel az Alaptörvény e rendelkezésének az Alkotmánnyal való tartalmi egyezésére, indokolt lehet az Alkotmánybíróság eddigi – e cikkben részletesen ismertetett – gyakorlatának figyelembe vétele.

Jelen cikk megírásáig nem született az Alkotmánybíróságnak az Alaptörvény *XVII. cikk* (4) bekezdésén alapuló, a fizetett szabadsághoz való jog tartalmi kibontására szolgáló, az értelmező határozata. Az Alaptörvény hatályba lépését követően összesen két, folyamatban lévő ügyben fordult indítványozó alkotmányjogi panasszal az Alkotmánybírósághoz az Alaptörvény rendszeres fizetett szabadsághoz való jogának sérelmét állítva (ezek pedig – a honlapon anonimizálva közzétett indítványokból megállapíthatóan – a IV/3568/2012. számú, továbbá a IV/403/2014. számú ügyek), mely panaszokat eddig az Alkotmánybíróság még nem bírálta el. Így az azokról hozandó érdemi döntéseken múlik, hogy az Alkotmánybíróság Magyarország Alaptörvényének negyedik módosítása (2013. március 25.) Záró és vegyes rendelkezései 5. pontjában foglaltakat figyelembe véve, az Alkotmánybíróság a rendszeres fizetett szabadsághoz való jogára vonatkozó korábbi, az említett alkotmánybírói határozatokban kifejtett, s jelen cikkben bemutatott érveit a folyamatban lévő ügyek elbírálása során felhasználja, avagy éppen elveti azokat.